

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц.д-р Ивайло Дончев Беев, катедра „Икономикс“, ОИФ на УНСС*
Относно: *дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Политическа икономия (микроикономика и макроикономика)“ в УНСС.*

Основание за представяне на рецензията:

Участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 63 / 13.01.2022 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд:

Неда Илия Мужо

Тема на дисертационния труд:

**ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
ВЪРХУ ПАЗАРНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ:
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ФОТОВОЛТАИЧНИЯ И ВЕТРОВИ
ЕНЕРГИЕН СЕКТОР (ПО ПРИМЕРА НА БЪЛГАРИЯ И БЕЛГИЯ)**

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Икономикс“ на УНСС по „Политическа икономия (микроикономика и макроикономика)“ съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 510 / 17.03.2016 г. Обучението е осъществено в *задочна* форма през периода 08.03.2016 / 08.03.2022 г.

Неда Илия Мужо е родена в град Корча, Република Албания, през 1989 година. Завършва средното си образование в профилирана математическа гимназия „Фаут Бабани“, със засилено преподаване на английски език, в град Билищ, през 2008 г. с отличен успех.

За периода 2008 / 2012 г. е студент в УНСС, където завършва бакалавърска програма по специалност „Международни икономически отношения“, също с отличен успех. По време на следването си и след това, взема активно участие в работата на университетския център за

Устойчиво развитие (УНСС). Започва работа в Българо-американската кредитна банка (БАКБ), където работи до 2014 г., като последователно преминава през експертни позиции в отделите за трансакционно кредитиране и в следствие – отговаря за инвестиционното кредитиране в енергийни проекти, базирани на възпроизводими енергии (фотоволтаични, ветрови и водно-електрически централи).

Продължава обучението си в магистърска степен на обучение в съвместна магистърска програма „Европейски бизнес и финанси“ – между УНСС (България) и Nottingham Trent University (Великобритания), която завършва успешно с отличен успех през 2014 година. Същата година е привлечена за работа в Комисията за Финансов надзор (КФН), като последователно преминава през позициите на експерт, старши експерт и главен експерт – управления „Застрахователно“ и „Инвестиционно“. Към момента заема длъжност „Началник отдел“ в КФН – отдел „Публични дружества, емитенти на ценни книжа и дружества със специална инвестиционна цел“.

През 2016 г. е зачислена в задочно форма на обучение в катедра „Икономикс“, ОИФ на УНСС, като 2022 г. е отчислена с право на защита.

Заемала е експертни длъжности в БАКБ (2011-2014г.) и КФН (от 2014г.), като понастоящем е Началник на отдел „Публични дружества, емитенти на ценни книжа и дружества със специална инвестиционна цел“ в КФН.

От 2010 г. е сътрудник в университетския център за Устойчиво развитие (УНСС).

Неда Илия Мужо е задочен докторант в катедра „Икономикс“, ОИФ на УНСС за периода от 2016 г. до 2022 г., като в този период се е ползвала от правото си на прекъсване и удължаване срока на докторантурата за по една година. Успешно е положила всички изпити по индивидуалния си учебен план, изпълнила е ангажиментите си по него, като е приключила обучението си с успешна вътрешна защита, поради което е насочена към публична защита.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Изследването е реализирано в обем от 173 страници – от тях 139 страници основен текст, като е структурирано в три отделни глави, като към всяка една от тях е налице кратко „Въведение“ и обобщение във формата на “Заключение“ или „Резултати“ (формулировката удачно е подбрана за синтез на изводите – в зависимост от характера на проведения анализ в отделните части). След всяка глава има посочени самостоятелни

литературни източници. Тази практика е широко разпространена в монографични разработки от престижни световни университети, поради което справедливо заслужава положителна оценка (и като репрезентационен подход). Още повече, че така се онагледява по-ясно съответната литература, ползвана в съответните части, за провеждането на конкретните анализи. Този подход позволява извеждането на оценка относно относимостта на литературните източници към изследваните проблеми в съответната глава. В тази връзка, трябва да се отбележи, че литературата е правилно подбрана и е на необходимото академично равнище. Последното предполага и качеството на самото изследване в дисертационния труд.

Трябва да се отбележи, че резултатите от проведените анализи в отделните глави, са обобщени в общо „Заключение“, което – като ги представя в синтезиран вид, позволява да се изведат генералните за изследването изводи, следващи от цялостното изследване (реализирано в отделните глави). Това придава качествено ново (и по-високо) равнище на самото изследване.

Подобен подход е предприет и при решението относно наличието на общо (за труда) „Въведение“, което освен задължителните инфраструктурни елементи, касаещи обосновка на актуалността и значимостта на проблематиката, обекта и предмета на изследването, авторовите тези, методите и методологията и т.н., дава необходимата ясна представа за изследователската проблематика и нейната проекция в текста на дисертационния труд. Така, освен чисто методологическата роля, която изпълнява, тази част дисциплинира докторанта и въвежда ясен (и за читателите) план на изследването, което именно позволява и неговата положителна оценка.

Енергийната криза, която се задълбочи в последните години и се прояви с особена острота от средата на 2021г. и по настоящем, недвусмислено и ясно „...в най-релефна форма...(по думите на автора)“ е показателна за остротата, респ. актуалността и значимостта, на изследователската проблематика, представляваща същността на дисертационния труд. В тази връзка, трябва да се подчертае, че изследването, освен актуално и значимо, е и навременно и необходимо.

Изследването на „взаимната зависимост между политиките за устойчивото развитие в сектора на електропроизводство и тяхното влияние върху пазарната конкурентоспособност на фирмите от този сектор“, което е определено като основна цел на изследването, издига равнището на анализа, като го полага в контекста на общо европейските програми; а спецификата на условията за тяхното адаптиране и прилагане

в отделните държави-членки (на ЕС) е конкретно насочена за България и Белгия.

Посоченото предпоставя основните задачи на изследването, които са синтезирани до 5 главни задачи, които са правилно определени. На първо място е направен необходимия критичен анализ на академичната литература по проблематиката на изследването, което позволява извеждането на адекватната теоретична основа за провеждане на анализите. Следващата задача е конкретизирана в осъществяването на емпирична оценка „на макроикономическо и фирмено равнище“, чрез което да се разкрият особеностите бизнес моделите, които са приложими. Това позволява обосновано да се изведат и открият особеностите в подходите, респ. поведението, на икономическите субекти, за адаптация в променящата се среда и от тук – да се оцени ефективността. Последното, на свое основание, предпоставя коректността на оценката и аргументиране на предложения (самостоятелно изведена цел на изследването) за придържането към добри европейски практики в българските условия, водещи до устойчиво развитие на енергийния сектор и успешна реализация на Програмите и Директивите на ЕС.

Реализирането на последно очертаната задача е предпоставено от изпълнението на две, също изведени като основни, задачи – да се анализират сравнителните предимства на целенасочените фискални политики, както и да се систематизира и да се даде оценка за ефективността от прилагането на отделни инструменти за повишаване на ценовата и не ценовата конкурентоспособност на фирмите, в този специфичен сегмент на енергетиката.

Очертаните цели и изследователски задачи, пряко насочват към обекта и предмета на дисертационния труд, които правилно са определени от автора, съответно като политиките за устойчиво развитие в енергийния сектор и в частност сектора на фотоволтаични (соларни) и ветрови мощности за производство на електроенергия (обект на дисертационния труд); и предмет – влиянието на политиките, за увеличение на дела на производство на електроенергия, базирана на фотоволтаични и ветрови източници, върху пазарната конкурентоспособност.

Ясната изследователска цел и успешното изпълнение на адекватно формулираните и поставени изследователски задачи, аргументирано и напълно обосновано защитават становището – въздигнато в основна теза на дисертационния труд, че „чрез прилагането на адекватни регулаторни механизми и инструменти може да се постигне устойчива конкурентоспособност и нарастващ „двоен дивидент“ за производителите на електричество на основата на фотоволтаична и вятърна енергия“, като

„степената на постигната устойчивост, зависи от съответствието между приложените регулации и функционалността изборият от фирмите бизнес модел“.

Използвана научна литература – в обем от над 160 научни публикации, в т.ч. монографии, студии, статии, научни доклади и др.публикации в специализирани издания, чрез разпределението ѝ по отделните части на изследването (виж по-горе в текста на рецензията), позволява аргументирането на извод относно покриването на изискванията за необходимото равнище и обем на осведоменост на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Получените научни и научно-приложни резултати пряко следват от адекватно подобранияте изследователски методи и приложената изследователска методика. Специален акцент трябва да се постави на основните от тях:

- Относно ролята на конкурентното предимство, което се създава от устойчивите бизнес модели чрез „добавъчна стойност за клиентите (ползвателите) и допринасяйки за устойчивото развитие на бизнеса и обществото“. Резултатите от първичното изследване (в Глава Първа) потвърждават извода на Ludeke-Freund (2010), като го надграждат чрез извеждане на ключовите фактори водещи до успех на отделните видове модели, аргументирайки необходимостта от различия с оглед спецификата на средата, в която те се развиват.
- Прилагането на „Казус метод“ при изследването на бизнес моделите за възобновяема енергия в естествената им среда, чрез който се фокусира върху съвременните, а не върху историческите събития, разработвано в теорията от Yin (2003), в съчетание с другите изследователски подходи, позволява открояването на факторите за успех, при които се постига по-добра ефективност от прилагането на фискални и икономически инструменти за устойчива и ефективна възобновяема енергия (Глава Втора).
- Оценката на ролята на регулаторните механизми за укрепване на бизнес моделите в сектора на енергията придобита от възобновяеми източници, чрез подхода на „тройната долна линия“ (TBL; по подхода на Elkington, 1994), въз основа на който се правят и конкретни препоръки в тази насока (Глава Трета).

В дисертационния труд са изведени множеството други научни и научно-приложни резултати, но дори визирането на горе очертаните, е

достатъчно за да се аргументира становището, че целта и поставените основни задачи са изпълнени успешно.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Сред очертаните от автора приноси в дисертационния труд, на първо място трябва да се посочи извеждането на механизма, чрез който институционалните регулации могат да генерират конкурентни предимства. В по-общ план това е косвено потвърждение на знаменитата мисъл на Валтер Ойкен, че „адекватен стопански порядък се поражда от адекватна стопанска конституция“ (1939, 2001). Казано иначе, адекватните регулативни мерки водят до желаните икономически ефекти. В тази връзка, отново подчертавам, очертаването на механизма на въздействие е един от ключовите компоненти не просто за генериране на конкурентни предимства, а за създаване на реално ползваща се от тях конкурентна икономика.

Пак във връзка с горното, е очертаването и извеждането на въздействието на регулаторните инструменти върху поведението и конкурентоспособността на микроикономическите субекти (фирмите), на основата на първично авторово изследване (чрез „полеви“ интервюта).

Особено внимание заслужава предложеният адекватен бизнес модел за специфичните български условия, като това е надградено с предложени за необходимите макроикономически регулации, позволяващи ефективното функциониране на модела (у нас).

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът има множество публикации, имащи отношение към темата на дисертационния труд, но в автореферата се е ограничил до 3, като специално внимание заслужава посочената публикация в SCOPUS. Всички те достатъчно ясно представят, пред научната общност, както резултатите от изследването – залегнало в дисертационния труд, така и изследователските възможности на докторанта.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е разработен съгласно изискванията на Университета за национално и световно стопанство. Коректно отразява съдържанието на дисертационния труд, най-вече основните проблеми и начините за тяхното решение, предложени в него.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Посочено, че „Хипотезата за двоен дивидент“, базирана на

предположението, че зелените данъци от една страна водят до по-ниско замърсяване, а от друга, позволяват намаляване на другите данъци (върху доходите, върху социалните вноски и т.н.), не е спорна. Цитиран е и Пигу. Добре е тук да се обмисли тезата на нобелиста Коуз, според който екоданъците работят ефективно единствено в свят без транзакционни разходи, какъвто никога не е съществувал. А редица други изследователи в областта на теорията на публичния избор посочват неефективните бюрократични действия при точното определяне на размера на екоданъците като вид правителствен провал. Препоръчвам, в хода на публичната защита, дисертантът да разгърне анализа в тази насока.

Горепосоченото не омаловажава получените резултати и несъмнено дисертацията представлява завършен научно-изследователски труд.

Въпрос:

Дисертантът формулира много предложения, които могат да намерят своята практическа приложимост. Коя е най-важната препоръка, изведена в резултат на изследването в рамките на дисертацията, която първо би предложила – с оглед на разгарящата се енергийна криза?

8. Заключение

На основа посоченото в настоящата рецензия, с което открити безспорните достойнства и приносите, които дисертационният труд притежава, заявявам своята положителна оценка и съм със становище за присъждане на ОНС „доктор“ на Неда Илия Мужо, в професионално направление 3.8 „Икономика“ по научна специалност „Политическа икономия (микроикономика и макроикономика)“.

Дата: 25 февруари 2022 г.
УНСС, гр. София

Подпис: .....
доц.д-р Ивайло Беев